

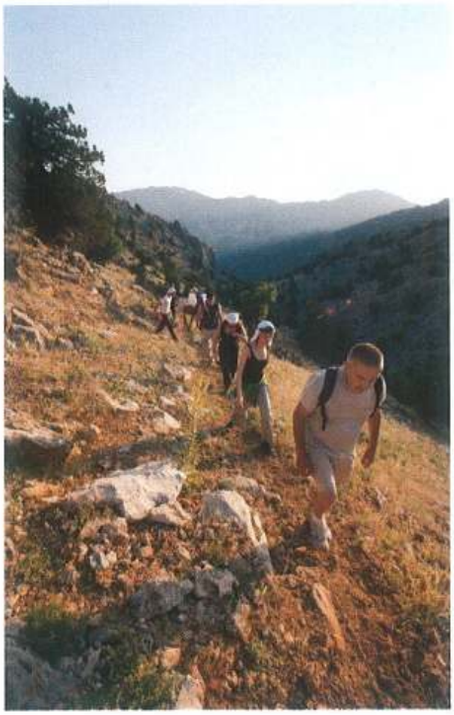
Keş Dağı Düdeni ağzında 40 metrelik dik bir iniş bulunuyor. Çalışmaları yürüten OBRUK Mağara Araştırma Grubu tarafından düdenin ağzında, giriş ve çıkışları kolaylaştırmak amacıyla hat üzerine bir ara istasyon döşendi. Bu sayede aynı anda iki mağaracı iniş veya çıkış yapabiliyor.

KAHRAMANMARAŞ

Keş Düdeni

Kahramanmaraş'ta Keş Dağı'nın dibinde bir sır gizliydi. Atlas'ın da içinde yer aldığı ekip, sonsuza uzanıyormuş gibi görünen bir karanlığa indi. Yerin 330 metre altında, dibi görünmeyen duvarlardaki küçücük çıkıntılara tutunarak kamp kurdu. Keş Dağı Düdeni'ni üç yıldır araştıran ekip bu sefer 650 metre derinliğe ulaştı. Ama sonunu göstermeyen mağaranın gizemi hâlâ devam ediyor. Yine de bu boyutlarıyla o, Türkiye'nin en derin beşinci mağarası oldu.

YAZI: ALİ YAMAÇ* / FOTOĞRAFLAR: ALİ ETHEM KESKİN

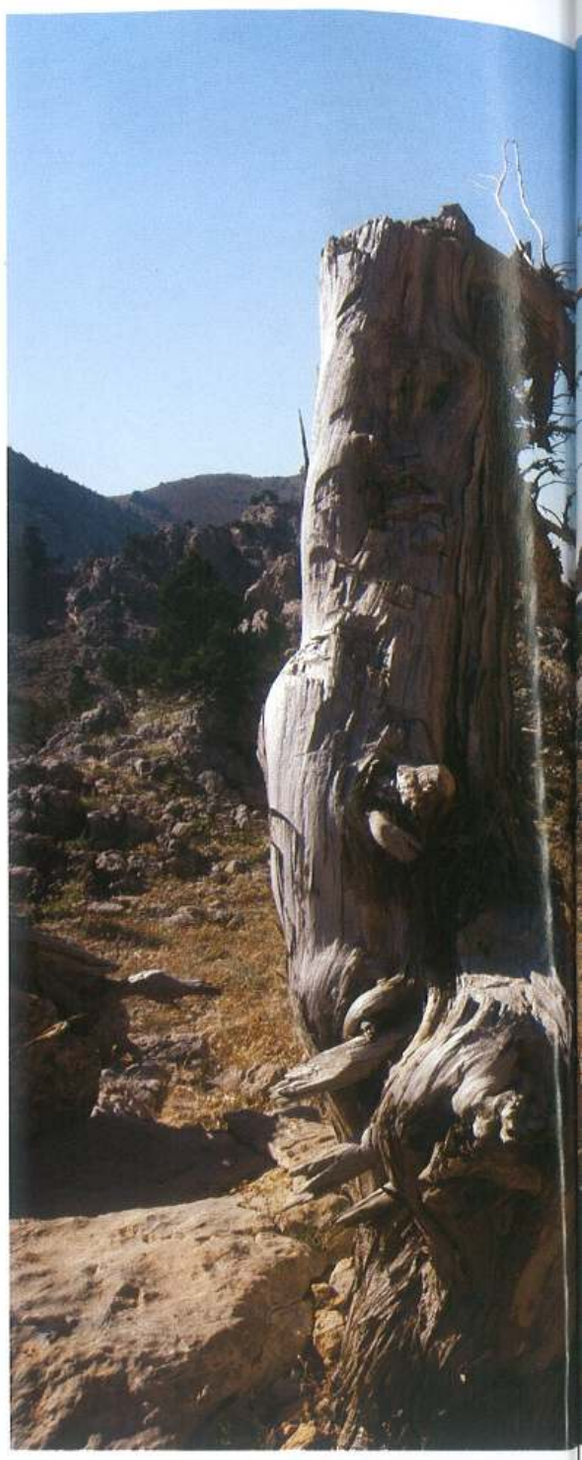

Yeşilgöz Obruğu'ndan yola çıkan ve malzemeleri katırlarla taşınan mağaracılar, Keş Dağı Yaylası'ndaki düdene beş saati aşan zorlu bir yürüyüşle ulaştılar (en üstte). Keş Dağı, Kahramanmaraş merkez ilçeye bağlı Tekir beldesi sınırlarında bulunuyor. Dağın eteklerini ardıç ağaçları süslüyor. Bunlardan biri anıt ağaç olarak tescillenmiş durumda; uzmanlar, çevresi 12 metre olan dev ardıcın 1500-2 bin yıllık olduğunu tahmin ediyor (üstte).

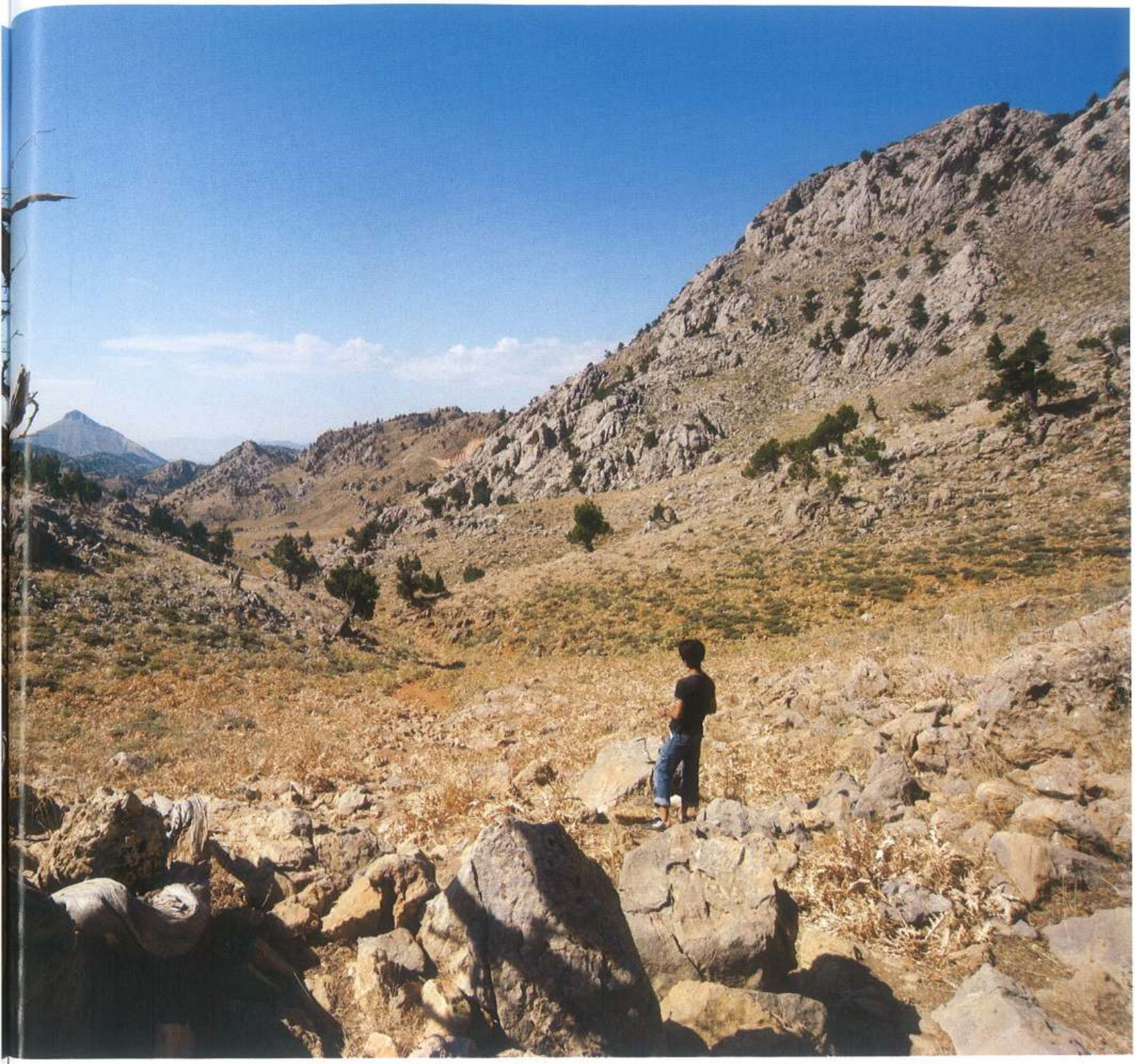
Önümüzde ağır ağır ilerleyen katırların peşinde Keş Dağı Yaylası'na tırmanıyoruz. Kahramanmaraş il merkezinin 60 kilometre kuzeyindeki Tekir beldesi yakınlarında, Yeşilgöz Obruğu'ndan başlayan yürüyüşümüz yaklaşık beş saat sürecek. Toplam 600 kilogramlık teknik ekipman, ip ve yiyecek günler önce Kahramanmaraş'a, oradan da Tekir'e gönderilmişti. Yaz aylarında Keş Dağı eteklerinde yaşayan Karadaş ailesinden Eyüp ve Zekeriya tarafından da yaylaya çıkarılmıştı. Keş Dağı Yaylası'na gittiğimiz ilk gün karşılaştığımız bu aile biz mağaracılar için büyük bir şanstı. Aradan geçen yıllar boyunca bizlerle peynir ve kavurmalarını paylaştılar, dostlarımız oldular. Şimdi geri kalan ekipmanı taşıyan katırlarla birlikte yine 1880 metre rakımlı Keş Dağı Yaylası'na ilerliyoruz. Amacımız, Keş Dağı Düdeni'nin derinliklerinde daha da ilerilere gitmek, Türkiye'nin en derin mağaralarından birini keşfetmek...

Bu, Keş Dağı Yaylası'ndaki üçüncü yılımızdı. Varışımızın ertesi günü, 10 Temmuz 2011'de mağarayı "döşemeye" başladık. Bu, mağaracı terminolojisinde duvarlara "bolt" denen dübelleri çakarak bunlara ipleri bağlamak ve mağaranın derinliklerine inmek demek. Aynı gün telefon ekipleri de Keş Dağı Düdeni'ne girmeye başlamıştı. Üç gün sonra bir önceki yılın mağara kampına dek tüm hatlar döşenmişti. Artık, geçen yıl karşımıza çıkan ve uykularımızı kaçıran o korkunç duvardaydık...

Bu noktada, yer yüzeyinden 175 metre derinde, ufacık bir kaya çıkıntısının üzerindeydik. Karşımızda, altımızda ve en beteri, üstümüzde simsiyah bir boşluk vardı. Kasklardaki ışıklar hiçbir yönü aydınlatmıyordu. Son çare olarak "lazermetre"yi açtık. Bu cihaz 70 metreye kadar ölçüm alabiliyordu ama şimdi karşıya ve tavana doğru hiçbir uzunluk okuyamıyordu. Aşağıya attığımız taşlar ise boğuk sesler çıkararak düşüyordu, bir süre sonra ses duyulmaz oluyordu. Genişliği beş metre olan fay yüzeyi, bu noktada her yönde deyim yerindeyse sonsuzluğa uzanıyordu. Çare yoktu, aşağıya inecektik. Sol kayaya matkapla ilk dübel çakıldı. Herhangi bir sel olasılığına karşı tam önümüzdeki suyolundan değil, sol duvardan aşağıya inmeye başladık.

İki günlük döşemeden sonra hem duvarın dibi gözükmüş, hem de yüzeydeki kamptan bu noktaya kadar telefon hattı çekilmişti. Duvar 5 metre ile başlayıp indikçe genişliyordu ve yaklaşık 155 metre yüksekliğindeydi. Derin mağaraların güzel bir yönü de karanlık olmasıdır. Böylece 11 milimetre kalınlığında bir ipte sallanarak indiğiniz derinliği göremezsiniz. Görmediğiniz için de rahatça iner,

Yüksekliği 2 bin 57 metre olan Keş Dağı ıssız, el değmemiş bir güzellik. Yalnızlığını gideren yaylacıların sayısı da yıllar geçtikçe azalıyor. Yıldırımların yaktığı ardıçlar, dağın manzarasını daha da etkileyici hale getiriyor. Keş'in uzaklarında ise sivri zirvesiyle Deli Höbek Dağı dikkat çekiyor.

çıkarsınız. Yoksa bir oda genişliğinde ve Boğaziçi Köprüsü'nden çok daha yüksek bir yeri inmek rahatsız edici olabilir.

Bu 155 metrelik duvarın tam ortasında yer alan ve bir kanepeden daha büyük olmayan bir kaya çıkıntısının üzerinde mola veren beş mağaracı, büyük ihtimalle bu anılarını uzun yıllar anlatmaya devam edecek. Aynı ip üzerinde ikisi yukarıya çıkarken üçü de aşağıya inen beş kişinin yer değiştirebileceği yegâne istasyon olan bu küçük çıkıntıyı bir an için hayal etmeye çalışın: Dümdüz bir duvarın ortasında, kanepe büyüklüğünde bir çıkıntının üzerinde yan yana beş kişi oturuyor, aynı ipe beraberce bağlı bir şekilde sohbet edip dinleniyorsunuz. Üstünüz, altınız, her yer sonsuz bir karanlık. İnenler, aşağıya ilave malzeme taşıyor, çıkanlar ise yüzeyde birkaç gün dinlenip yeniden mağaraya girecek...

Mağara araştırmalarında derinlere indikçe giriş çıkış esnasında enerji harcamamak için artık mağaranın içinde kamp kurulur. Ekip üyeleri bu "mağara kampı"nda yaşar ve daha derinlere

Keş Dağı Düdeni'nin derinliklerini keşfeden mağaracılar günler boyunca yeraltının karanlıklarında çalıştı. Giriş kotunun 175 metre altındaki mağara kampının hemen yakınından başlayan yaklaşık 155 metrelik dikey iniş, ekibin adeta tüylerini ürpertti.

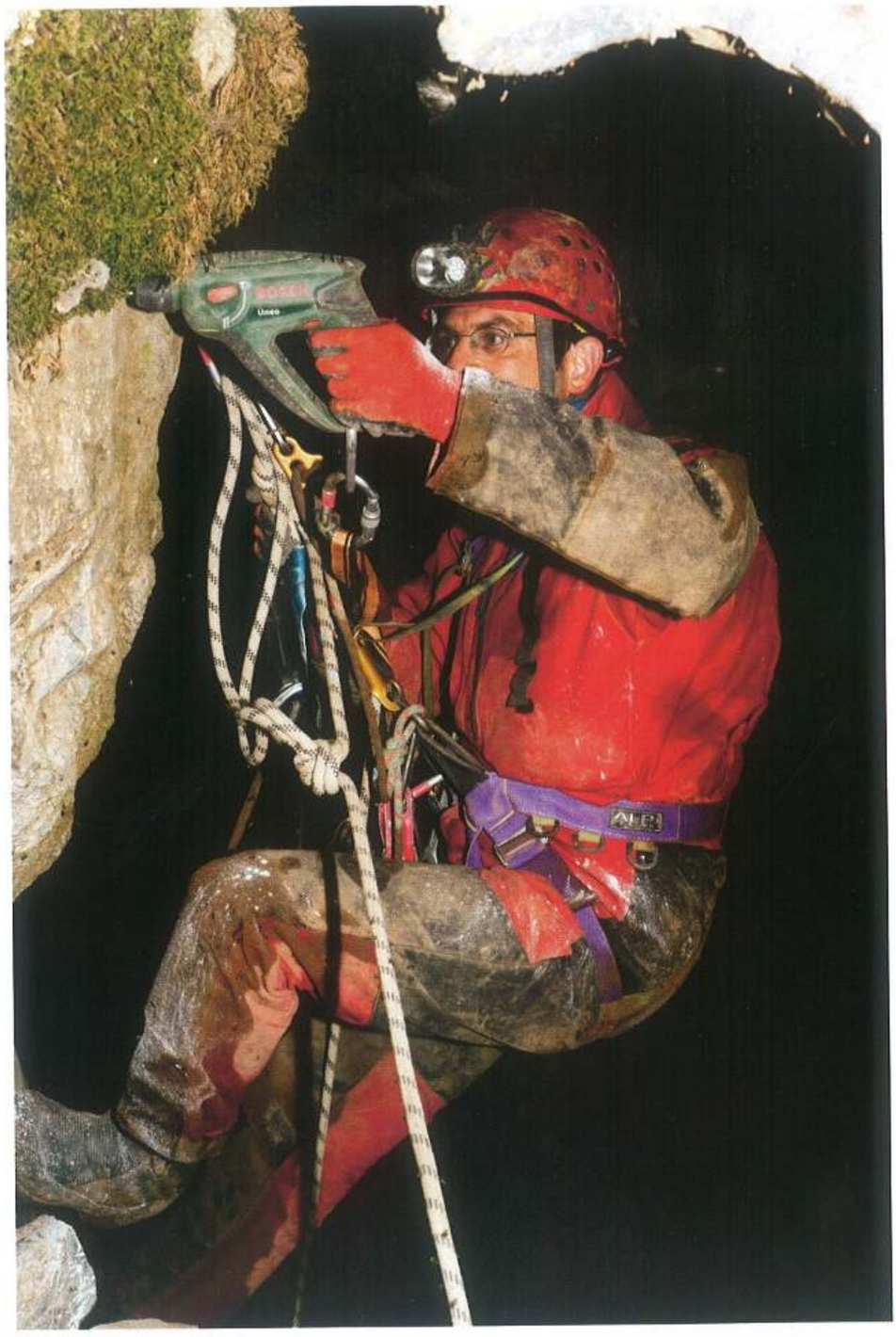
buradan iner. Yüzeyle görüşebilmek için ise telefon hatları döşenir.

Bir hafta sonra hem mağara kampı, hem de telefon hatları bu duvarın sonundaki yeni kamp yerine taşındı. Artık kampımız –330 metrede, yani giriş kotunun 330 metre altındaydı. Mağara bu noktadan itibaren kişilik değiştirmiş; ufak inişlerle kâh daralıp kâh genişleyerek devam ediyordu. Keş Dağı Düdeni, bütün etkileyiciliği ve sırlarıyla yeraltının derinlerine ilerliyordu...

En yüksek noktası 2 bin 57 metre olan Keş Dağı, Kahramanmaraş il merkezinin 90 kilometre kuzeyinde yer alıyor. Geçmişte yaz aylarında yaylalarını Tekir beldesi ile Döngel ve Yeşilgöz köylerinin sakinlerinin şenlendirdiği etkileyici bir coğrafya burası. Günümüzde sadece birkaç aileye ev sahipliği yapıyor. Yakın gelecekte hayvancılığa ilginin daha da azalması halinde belki de tamamen kaderine terk edilecek.

Keş Dağı'na ilk defa 2009'da tırmandık. Bizden bir yıl önce Tekir beldesine ODTÜ-SAT üyesi mağara dalgıçları gelmiş ve Yeşilgöz Obruğu'nda çalışmalar yapmıştı. Onlara, bu obruğun 40 metre

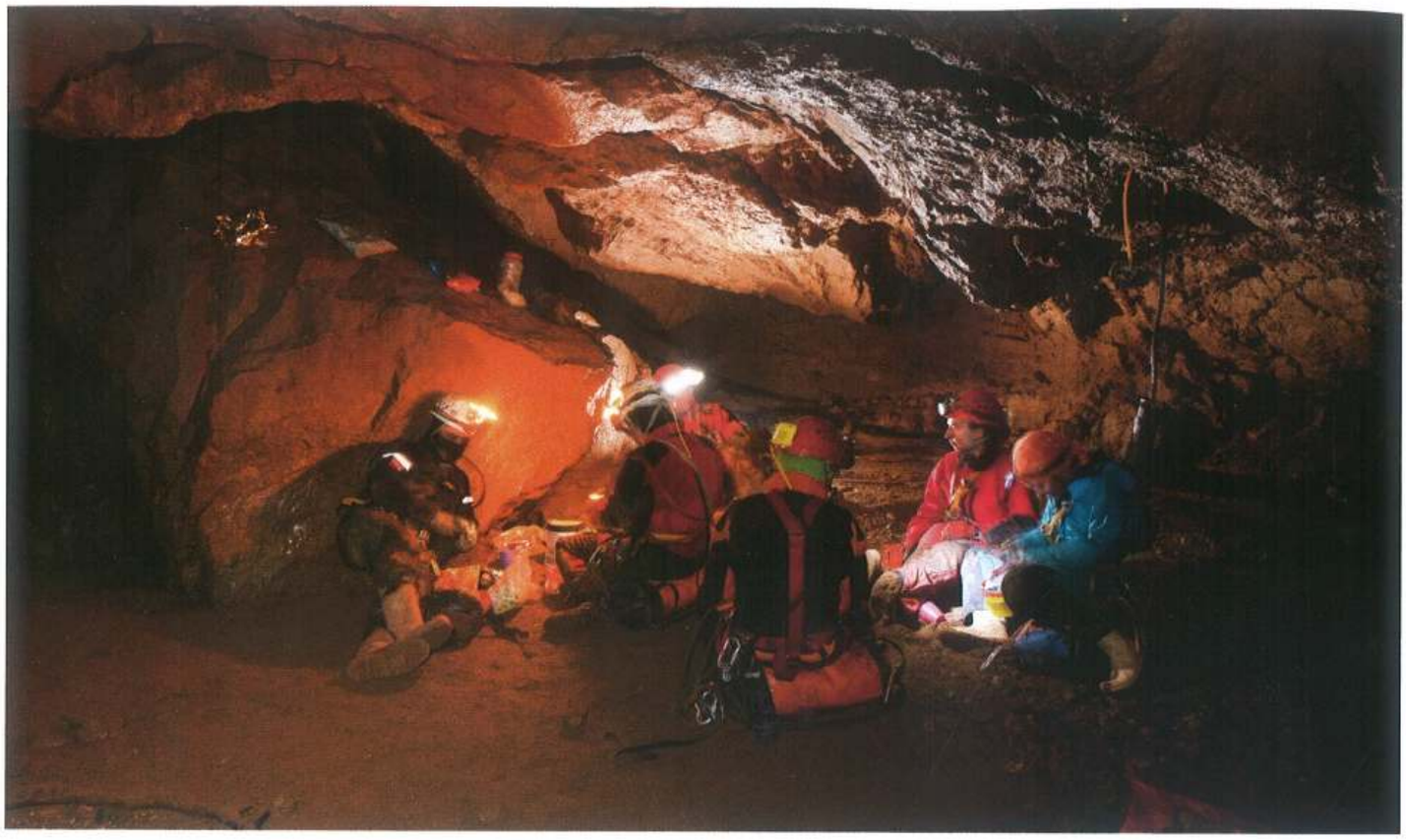

derinliğinde bulunan bir mağaradan çıkan suyun, yaklaşık 1000 metre daha yüksekteki bir düdenden, Keş Dağı'ndan geldiği söylenmişti. Biz de OBRUK Mağara Araştırma Grubu olarak Keş Dağı Düdeni'ni keşfetmeyi ve Yeşilgöz Obruğu ile arasındaki bağlantıyı bulmayı amaçlıyoruz. Yeşilgöz Obruğu, Atlas'ın Ekim 2009 tarihli 199. sayısında ayrıntılı olarak tanıtılmıştı.

Keş Dağı'ndaki düdeni bulduğumuz ilk yıl ekibimiz çok küçüktü ve zamanımız kısıtlıydı. Bu yüzden sadece 175 metre derinliğe inebilmiştik. Yeşilgöz Obruğu'na dalarak su içinde mağaranın çıkışını arayan dalgıç-mağaracılar ise dar pasajlar dolayısıyla ilerleyememişti. Bu arada OBRUK Mağara Araştırma Grubu olarak bize her konuda yardım eden ve Keş Dağı'nın son yaylacılarından biri olan Karadaş ailesine ithafen düdene "Karadaş Düdeni" adını vermiştik.

İkinci yılda ise durum anlaşılmıştı: Keş Dağı Düdeni rekora gidiyordu ve böylesine karmaşık, zor bir mağara için bir haftalık süre çok kısaydı. Bu yüzden 2011'de daha büyük bir ekiple 15 günlük bir çalışma yaptık.

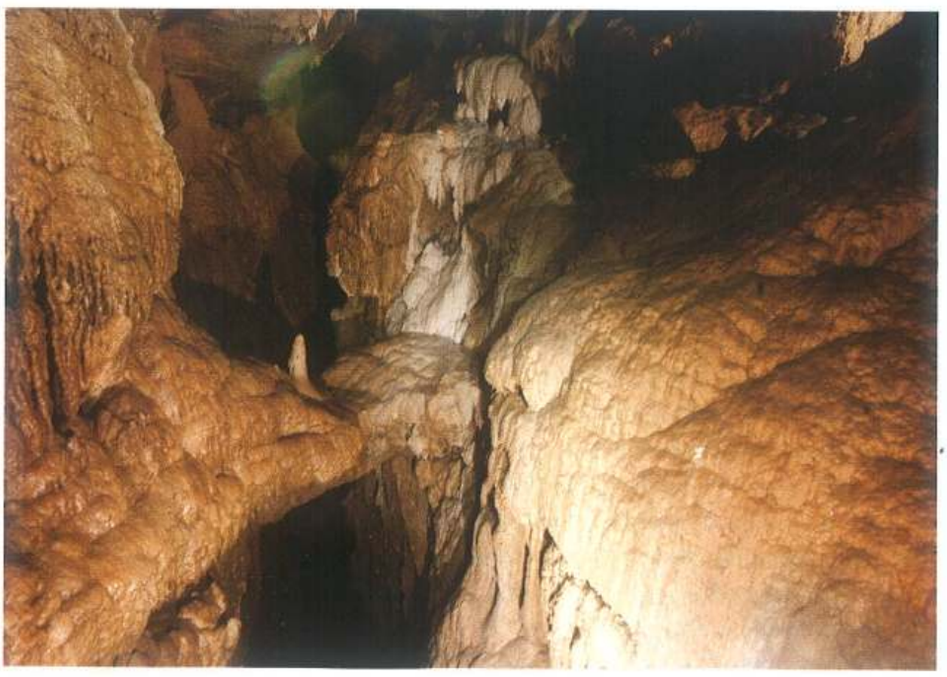
Dikey mağaralarda iniş ve çıkışlar, mağaraya döşenen hatlar sayesinde yapılıyor. "Döşeme" işleminde matkap kullanmak süreyi kısaltarak mağaracıların daha verimli çalışmasını sağlıyor.

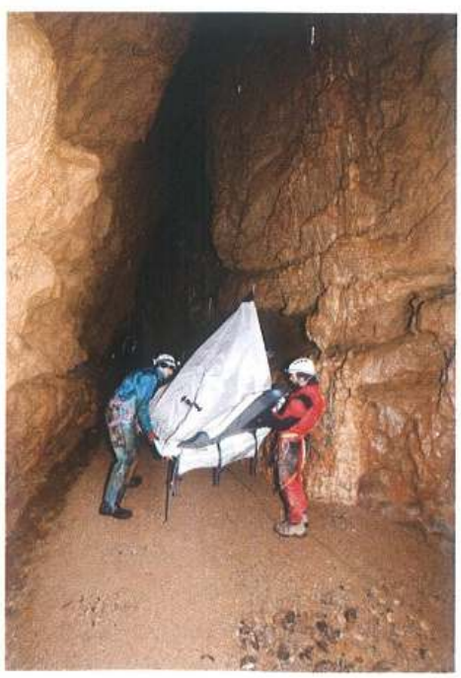

Ekip, Keş Dağı Düdeni'nin derinliklerine inerken mağara içinde kamp yaptı. Giriş kotunun 120 metre altındaki (–120 metredeki) kamp 2010 yılındaki faaliyetler sırasında kurulmuştu. Ekip 2011'de ise 12 saatlik vardiyalar halinde çalıştı, değişim saatlerinde kampta birlikte yemek yendi (üstte). Mağaracıların karşısına –165 metrede doğal bir köprü de çıktı (altta). Ekip, dikey bir duvarda kamp kurma ihtimaline karşı mağara içinde "duvar çadırı" ile konakladı (altta, sağda).

Derin mağara araştırmaları uzun yıllar ve çok fazla ekipman gerektirir. Örneğin Türkiye'nin en derin mağaraları Peynirlikönü ve Çukurpınar düdenlerinin araştırması yıllarca sürdü, onlarca mağaracı çalıştı. Anamur Torosları'nın bu kuş uçmaz, kervan geçmez yaylasına her yıl yüzlerce kiloluk ekipman taşındı, mağaracılar sonsuz derinliklere inip içeride günlerce kaldı.

Bireysel hataların dışında mağaracılığın en büyük riski yağmurdur. Dışarıdaki şiddetli bir yağış, zaten yüzey suyunun aşındırmasıyla oluşan ve su toplama havzasında bulunan düdenlerin bir anda dolmasına yol açar. Yoğun bir sağanak sonucu toprak suyu daha fazla ememez hale gelir ve birkaç saat önce kupkuru olan dere yatakları yağmur suyunu çağlayanlar halinde düdenlere akıtmaya

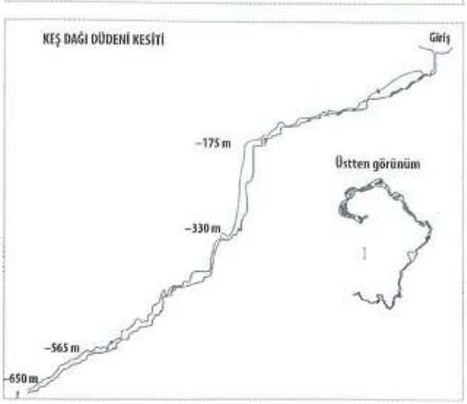

Düdenin girişindeki 40 metrelik inişin ardından kısa geçişle mağaranın devasa ana galerisine ulaşılıyor. Burada tavandan süzülerek akan sular, on binlerce yılda kireçtaşına benzersiz bir görünüm kazandırmış (üstte). OBRUK Mağara Araştırma Grubu'nun Keş Dağı Düdeni'nde sürdürdüğü çalışmalar, düdenin Yeşilgöz Obruğu ile muhtemel bağlantısını ortaya çıkarmayı da amaçlıyor (solda, altta). Ekip, üç yıllık çalışma sonucu düdende -650 metre derinliğe ulaştı. Çalışmalar önümüzdeki yıl da devam edecek ama Keş Dağı Düdeni şimdiden Türkiye'nin en derin beşinci mağarası oldu (solda, en altta). Tekir beldesinin Yeşilgöz köyü yakınındaki Yeşilgöz Obruğu, Atlas'ın Ekim 2009 tarihli 199. sayısında ayrıntılı olarak tanıtılmıştı (altta, sağda).

başlar. İşin daha da kötü tarafı, düdenlerin bazı kısımlarındaki daralma, akan suyu daha derinlere basınçla indirir. Girdiğinizde kupkuru gördüğünüz birçok mağaranın tavanında, yüzeyden içeriye suyla itilmiş ve tavandaki bir boşluğa sıkışmış ağaç parçaları görülür.

Yağmur riskini asgariye indirmek için derin mağara araştırmaları yaz aylarının

ÇİZİMLER: ALİ YAMAÇ

OBRUK Mağara Araştırma Grubu'nun Keş Dağı'nda üç yıldır çalışmalar yaptığı alan, jeolojik açıdan tam bir mağara cenneti. Dağ yaz aylarında Tekir beldesi ile Döngel ve Yeşilgöz gibi köylerin sakinlerini ağırlıyor. Gün boyu yamaçlarda otlayan keçilerin aksine oğlaklar kendileri için özel olarak yapılmış ağılda tutuluyor (üstte). Döngel köyünden Karadaş ailesi, Keş Dağı'nın son yaylacılarından. Mağaracılar, kendilerine ilk günden beri yardımcı olan aileye ithafen düdene "Karadaş Düdeni" adını verdi (altta).

en sıcak ve kuru günlerinde yapılıyor. Öte yandan bu sıcak Keş Dağı'ndaki yaylada yer alan kampımızda günlük yaşamı cehenneme çeviriyor. Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte değil çalışmak, açıkta dolaşmak bile imkânsız hale geliyor. Öğle saatlerinde ise sıcaklık gölgede 40 dereceyi buluyor. Mağara ise alabildiğine soğuk ve nemli. Mağaradaki kampımızda ortalama sıcaklık 15 derece. Burada uyku tulumlarının dışına alüminyum folyo sarıyoruz, bunlar acil durumlarda vücut ısısının düşmesini engelleyerek mağaracıları hipotermiye karşı koruyor. Mağara araştırmalarında ekip psikolojisi de hayati önem taşıyor. Mağara içinde uzun süre kalmak, bu yabancı ve zorlu ortamda insanları yıpratıyor. Bu yıl Keş Dağı Düdeni'nde çalışan 22 mağaracıdan bir kısmının toplam mağara içi çalışma süresi dört, beş günü buldu.

Keş Dağı'nın da bulunduğu bu bölge jeolojik açıdan tam bir mağara cenneti. Mağaralar büyük oranda kireçtaşlarında oluşur. Çökelen karbonatın arasında denizde yaşayan kabuklular da karışır ve birlikte taşlaşırlar. Şu an üzerinde bulunduğumuz dağlar 25 milyon yıl önce tamamen denizlerle kaplıydı. Zamanla tektonik hareketlerin etkisiyle yükselmeye başladılar ve bu dağlar oluştu. İnsan bir zamanlar bu dağların yüzlerce metre, hatta daha da derinlerde olduğuna inanamıyor. Ama jeolojide zaman milyonlarca yılla ölçülür. Böylece, insan yaşamı süresince fark edilemeyecek kadar küçük birikimler, hareketler milyonlarca yılın sonunda doğada büyük değişimler yaratır.

Miyosen Dönem'de, yani yaklaşık 25 milyon yıl önce oluşmuş bu kireçtaşı

OBRUK ekibi, terk edilmiş bir yayla evini onardı ve onu yerüstündeki merkezleri yaptı. Çalışmalar burada planlandı, mağaraya döşenen telli telefon sistemi sayesinde mağara kamplarının gereksinimleri belirlendi.

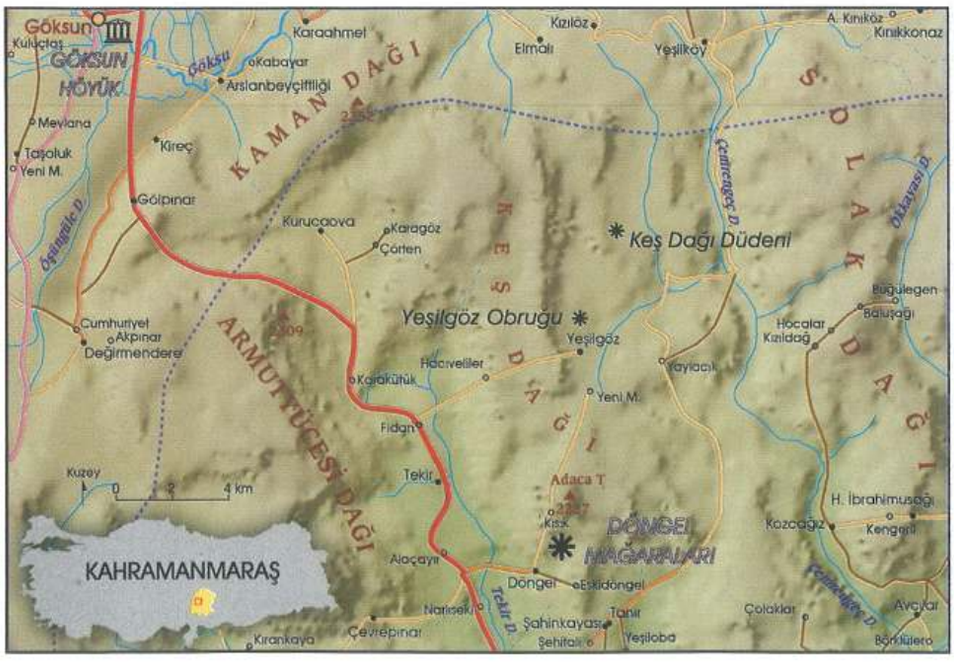
oluşumu Yeşilgöz'den Keş Dağı'na doğru yükseldikçe yavaş yavaş değişiyor. Kuzeye ve doğuya uzanan zirveler, aşağıdaki vadilere oranla çok daha yaşlı. Keş Dağı ve güneyinde yer alan Deli Höbek Dağı'nın kireçtaşı resifleri 290-250 milyon yıl öncesine, Permiyen Dönem'e tarihleniyor.

Keş Dağı Düdeni'nde bu yıl yapılan çalışmalar OBRUK Mağara Araştırma Grubu üyesi mağaracıların yanı sıra BÜMAD ve İTÜMAK'lı mağaracılarla; Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ile imzalanan bir protokol çerçevesinde yürütülüyor. Öte yandan, Kahramanmaraş Valiliği, İl Turizm Müdürlüğü, Özel İdare gibi resmi kuruluşlar da yıllar süren bu çalışmayla yakından ilgileniyor ve destek veriyor.

Araştırmanın 12. gününde toplanmaya başlamak zorundayız. Bu düdenin içinde bulunan ekipmanı ve kampı toplamak en azından iki gün sürecek ve biz, artık iki haftalık bu araştırmanın sonuna yaklaştık. Toplama ekiplerinin mağaraya girmesinden iki gün önce, mağara kampından gelen bir telefon haberinden mağaranın –600 metreye ulaştığını öğreniyoruz. Bu, çok kritik bir derinlik. Türkiye, derin mağaralarıyla dünya çapında bir öneme sahip. Yurdumuzun en derin mağarası olan Peynirlikönü Düdeni –1429 metre derinliğiyle bugün dünyanın en derin 14. mağarası. Keş Dağı Düdeni'nin böyle bir derinliğe ulaşmasını beklemiyoruz ama Türkiye'nin en derin beşinci, altıncı, yedinci mağaraları hep –600 metre seviyelerinde. Acaba Keş Dağı Düdeni nerede olacak?

İçerideki ekip 100 metre daha ip istiyor. Alelacele kamptan 100 metre ip mağaraya indiriliyor. Bir gün sonra, toplama ekipleri mağaraya girerken derinlerden gelen bir telefon haberi Keş Dağı Düdeni'nin –620 metreye ulaştığını, bu noktanın ilerisinde başlayan yeni bir inişin ise en az 30 metre olduğunu, mağaranın genişleyerek devam ettiğini müjdeliyor. Keş Dağı Düdeni, –650 metre ile artık Türkiye'nin en derin beşinci mağarası ve derinleşmeye devam ediyor!

Bunca hazırlık, emek ve yorgunluğa karşılık Keş Dağı Düdeni'nin sonundaki Yeşilgöz Obruğu'na hâlâ ulaşamadık. Bunca inişin ardından, mağaranın artık düzleşeceğini ve ufak inişlerle devam edeceğini düşünüyoruz. Başka mağara araştırmalarında kullanacağımız ekipmanlar mağaradan çıkarılıyor ama iplerin büyük kısmı paketlenerek mağaranın uygun yerlerinde bırakılıyor. Çünkü gelecek yıl –ki dördüncü yılımız olacak– yine burada olacağız. Kampı ve günlerce kullanılacak yiyeceği tüm bu derinliğin dibine indirecek, suyun arttığı derin bir noktada boya deneyini gerçekleştireceğiz. Günlerce sonsuz karanlıkta ilerleyecek ve Keş Dağı Düdeni'nin sırlarını çözmeye çalışacağız ■

(*) ALİ YAMAÇ, OBRUK MAĞARA ARAŞTIRMA GRUBU ÜYESİ